

HİNTLİ BİR ŞAFİÎ OLARAK ZEYNUDDİN MELİBÂRÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Prof. Dr. Ahmet AYDIN¹ , Nuri Osman KARAN²

Özet

Bu araştırmada Hint alt kıtasında h.9 yüzyılda yaşamış,yaşadığı bölge olan Malabar'ın dini,sosyal ve siyasal yapısını etkilemiş Zeynüddin Melîbârî (ö. 991)'nin hayatı ve eserleri ortaya konmaya çalışılmıştır.Şafîî mezhebine müntesib olan fakih on yıl boyunca Mekke'de İbn Hacer el-Heytemî (ö.974) ve birçok alimden ders almıştır.Arabistan'da edindiği bu ilmî birikimle Malabar'a dönen Melîbârî Ponnani'deki çeşitli camiilerde ve medreselerde birçok öğrenci yetiştirmiştir.Ayrıca Portekiz'in bölgeye yönelik sömürgecilik ve işgal girişimlerine karşı gerek sosyal faaliyetlerle gerek yazdığı eserlerle mücadele etmiştir.Sömürgecilik ve işgal girişimlerine karşı dönemin yöneticileriyle iletişim halinde olmuş ve ülke liderlerine mektuplar yazmıştır.Zeynüddin Melîbârî'nin eserleri yaşadığı dönemden günümüze kadar çeşitli medreselerde ve eğitim kurumlarında ders kitabı olarak okutulmaktadır.Hayatı hakkında ulaşabildiğimiz tüm İngilizce,Malayalamca ve Arapça kaynaklarda genelde aynı bilgilere ulaştığımız fakihin geniş kapsamlı bilgi bulunmamakla beraber eserleri bugün Hindistan başta olmak üzere Endonezya,Pakistan,Srilanka gibi ülkelerde bilinmekte ve eğitim kurumlarında takip edilmektedir.Çalışmamızda her ülkede halka mâl olmuş tanınmış şahsiyetler gibi bir konumda olan ve hayatını içinde yaşadığı toplumun menfaatlerine,refahına ve huzuruna adanmış; dinî,sosyal ve siyasi yönleriyle bu çizgide yaşam sürmüş bir fakih,bir siyasetçi ve bir halk kahramanının portresi ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Zeynüddin Melîbârî, Malabar, Fehhu'l Muîn, Mahdûmi, Ponnani

ZAYN AL-DİN AL-MALİBÂRÎ: LIFE AND WORKS OF AN INDIAN SHĀFĪ'Ī JURIST

Abstract

This study seeks to examine the life and works of Zayn al-Dīn al-Malībārī (d. 991 AH), a prominent scholar who lived in the ninth century AH in the Indian subcontinent and exerted a significant influence on the religious, social, and political structure of Malabar, the region in which he resided. A jurist affiliated with the Shāfī'ī school of law, Zayn al-Dīn studied for approximately ten years in Mecca under Ibn Hajar al-Haytamī (d. 974 AH) and a number of other distinguished scholars. After acquiring this substantial scholarly training in Arabia, he returned to Malabar, where he educated numerous students in various mosques and madrasas in Ponnani.In addition to his educational activities, Zayn al-Dīn actively resisted Portuguese colonial and expansionist incursions into the region, both through social engagement and through his writings. He maintained close communication with contemporary rulers and addressed letters to political leaders in opposition to colonial domination and occupation. His works have been used as instructional texts in madrasas and educational institutions from his

¹ Şeyh Edebalı Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,Temel İslam Bilimleri Bölümü, Bilecik/Türkiye orcid.org/0000-0002-0943-8813

² Şeyh Edebalı Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Bilecik/Türkiye

own time to the present day. Although the available English, Malayalam, and Arabic sources on Zayn al-Dīn al-Malībārī largely convey similar information and do not provide extensive biographical detail, his writings remain well known and continue to be studied in educational institutions, particularly in India, as well as in Indonesia, Pakistan, and Sri Lanka. This study aims to present the portrait of a jurist, a political actor, and a popular figure who, much like other widely recognized public personalities in different societies, devoted his life to the welfare, prosperity, and stability of his community, and who pursued a consistent course shaped by religious, social, and political concerns.

Keywords: Zayn al-Dīn al-Malībārī, Malabar, *Fatḥ al-Mu'īn*, Makhdūmī, Ponnani

GİRİŞ

Hint Alt Kıtası konumu itibariyle her asırda toplumların ve ülkelerin uğrak yeri olagelmıştır. Bu sebeplerin başında ticari şartlar ve imkanlar olmak üzere bu şartlara bağlı dinî, siyasal ve sosyal değişimlere, gelişimlere ve etkilenmelerin odağında olmuştur.

Hint Alt Kıtası tarih boyunca farklı medeniyetlerin, dinlerin, dillerin yoğun olarak kaynaştığı, iletişim halinde olduğu en eski yerleşim yerlerinden biridir.³ İnsanlığın henüz kabilelere ve dillere ayrılma aşamasından çok öncelerde dünyada yedi millet olduğu ve bunlardan birinin de Hintliler olduğu ifade edilmektedir.⁴

İslamiyet öncesinde arap yarımadasıyla ticari ilişkileri bulunan Hint alt kıtasının İslamiyet sonrası buraya müslümanların yerleşmesiyle bölgenin İslamlaşma süreci başlamıştır. Hint alt kıtasının okyanusa açılan kapısı olan Malabar bölgesi bir liman kenti durumundadır. Müslüman tüccarların kıtada ilk iletişime geçtikleri bölge de Malabar bölgesi olmuştur. Bu bağlamda Malabar bölgesi Hint kıtasında İslamın yayıldığı ilk bölge olma konumundadır.⁵ O dönem baharat ticaret yolunun önemli bir parçası olan Malabar aynı zamanda baharat ticaretinde değeri paha biçilemez olan karabiber yetiştiriciliğinde ön sırada yer alıyordu. Malabar'ın gerek ticari gerekse coğrafi konumu sebebiyle ticaretle uğraşan kesimleri kendine çekiyordu.⁶ Müslüman tüccarların burada yaşamaya başlamaları ve bu bölgede bulunanlarla evlenmeleri sonucu ilişkiler daha da genişlemiştir. Tebliğ ve davet özelliği de taşıyan bu faaliyetler Hint alt kıtasında müslüman bir topluluğun ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁷ Arap yarımadasına yakın olması hasebiyle öncelikle kıtanın güney kesimlerinde başlayan İslamlaşma süreci daha sonra fetihlerin gerçekleşmesiyle kuzey kesimlere doğru yayılmaya devam etmiştir.⁸ Hint alt kıtasına halifeler döneminde başlayan düzenli fetihler Emeviler ve Abbasiler döneminde de devam

³ Abdun Nasir Ahmed Eş Şafii El Mellibari, *Neş'etul Mezhebil Eşari ve Tetavvuruhu Fil Hind* (Kuveyt: Dâru'l Diya, 2017). Sy, 23

⁴ Ahmet Aydın, *İslam Medeniyetinin Büyük Havzası Hint Yavana* (İstanbul: Ketebe Yay., 2021). Sy, 76

⁵ Sebastian R. Prange, *Monsoon Islam: Trade and Faith on the Medieval Malabar Coast* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018). Sy, 14

⁶ Prange, *Monsoon Islam*. Sy, 14

⁷ İkrâm Şeyh Muhammed, *Ab-i Kevser* (Lahor, 1990). Sy, 19-20 ; Rızvî, Seyyid Mahbûb, *Târih-i Dâru'l-Ulûm Deyband*, (Karâçî 1976), c.1, s.70 ;

⁸ Aydın, *İslam Medeniyetinin Büyük Havzası Hint Yavana*. Sy, 80

etmiştir.⁹Gazneliler döneminde kıtaya yönelik yoğunlaşan fetih hareketleri sonucu özellikle kıtanın kuzeyinde İslam'ın yayılması sağlanmıştır.Gazneli Mahmud dönemi bölgede sağlanan kalıcı birlik ve merkezîyetçi devlet anlayışı ile İslam'ın gerek sosyal alanda etkili olmasına gerek mimari,sanat v.b. diğer alanlarda da etkin rol oynamasına imkan sağlamıştır.¹⁰Delhi Türk Sultanlığı döneminde günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan medreseler,hanlar,surlar sulama kanalları v.b. yapılar inşa edilmiştir.¹¹Hint alt kıtasında hakimiyet kuran bir diğer devlet olan Babürlüler döneminde var olan İslami birikimin etkisinin toplumsal alandan sanata,mimariye,edebiyata kadar her dalda kökleşmesi gerçekleşmiştir.

Hint alt kıtasının geçirdiği bu evreler sonucu ortaya günümüzde de etkisini sürdüren bir medeniyet ortaya çıkmıştır.Bu medeniyetin ortaya koyduğu camiler,mescitler,medreseler,eğitim sistemi, sosyal yapısı v.b faktörleri günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.İslam'ın yaşanmasının toplumsal alanda karşılığı olan fıkıh çalışmaları da bu dönemin bir eseri olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamızın gayesi,risaletin ilk asrına kadar uzanan İslam'la köklü bir tarihe sahip Hint Alt Kıtasının bu geçmişine dikkat çekmektir.Bu tarihi sürecin en belirgin şahsiyetlerinden biri olan Zeynüddin Melibârî'nin hayatı ve eserleri ve bu gayemizin odak noktası konumundadır.Çünkü Zeynüddin Melibârî'yi tanımak aslında bu köklü sürecin ortaya koymaya çalıştığı misyonu anlamaktır.İslam tarihiyle böylesine bir bağı olan söz konusu kıtada yaşamış bu şahsiyetle ilgili çalışmamız,bu koskoca söz konusu tarihin bir parçası mesabesinde.

ZEYNUDDİN MELİBÂRÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1. Hayatı :

Malabar bölgesinde Mahdûmîler olarak adlandırılan köklü bir aileye mensuptur.Kaynaklara göre Mahdumi ailesi İslam'ı yaymak için h. 6. y.y da Yemen'in Ma'bar şehrinden Güney alt kıtada sahil kıyısı olan Keelakarî'ye daha sonra Madurai'ye daha sonra Kayalpattanam'a ve son olarak Ponnani şehrine göç etmişlerdir.Günümüzde bu ailenin mensupları Ponnani'de yaşamaktadır.¹²Aileye "Mahdum" (hizmet edilen,saygı duyulan) ismi yerleştikleri şehir olan Ponnani'de İslamı yaymalarından ve bu doğrultuda yapmış oldukları hizmetlerden dolayı verilmiştir. ¹³Mahdumi ailesine mensup birçok alim yetişmiş ve bölgede birçok eğitim kurumlarında,medreselerde ve camilerde görev yapmışlardır.Ponnani'de bu ailenin inşa etmiş olduğu birçok medrese ve mescid-camiinin bulunması ve burada müslüman

⁹ İbn Kesir, *El-Bidâye ve'n-nihaye Büyük İslam Tarihi*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yay., 1994). Sy, 159

¹⁰ Erdoğan Merçil, *Gazneliler devleti tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989). Sy, 28 ; Aydın, *İslam Medeniyetinin Büyük Havzası Hint Yavana*. Sy. 94 ;Saeyd Rashed Hasan Chowdury, "Hint Alt Kıtasında Sûfi-Selefi Mücadelesi Bağlamında İslâm'da İç Barişin Korunması" (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,Ankara, 2023). Sy, 40-45

¹¹ Anthony Welch - Howard Crane, "The Tughluqs: Master Builders of the Delhi Sultanate", *Muqarnas* 1 (1983), 123-166. Sy. 123 ; Abdülhamit Birışık, "Hint alt-kıtasında İslâm araştırmalarının dünü bugünü: Kurumlar, ilmî faaliyetler, şahıslar, eserler", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 17 (01 Aralık 2004), Sy. 2

¹² Suresh Kumaradas, "'Tuhafat ul Mujahideen: A Pioneering Historical Discourse of Malabar'" 11/1 (Mart 2024). Sy, 459-460 ; Prange, *Monsoon Islam*. Sy, 110-114

¹³ William Logan vd. (ed.), *William Logan's Malabar Manual: New Edition with Commentaries* (Thiruvananthapuram: Kerala Gazetteers Dept, 2000). Sy, 108

nüfusun çok olmasından dolayı Ponnani'ye 'Hindistan'ın Mekkesi' ismi verilmiş ve günümüzde de bu isimle anılmaktadır.¹⁴Bölgede dini eğitim sistemini kuran Mahdumi ailesine atıfla medreselerde 'Mahdumi Sistemi' olarak bilinen ilmi bir gelenek oluşmuştur.Mahdumi ailesi Şafî mezhebine mensup olup ailenin kurmuş olduğu eğitim kurumlarında yetişen öğrenciler alt kıtada Şafî mezhebinin yayılmasına öncülük etmişlerdir.¹⁵

Tam adı ve nisbesi Zeynüddîn b. Muhammed b. Gazâlî b. Zeynüddîn b. Alî b. Ahmed el-Ma'berî el-Melibârî Eş-Şafî'dir.İsmiyle ilgili yaptığımız kaynak taramasında 4 farklı isim ortaya çıkmaktadır:

1-Zeynüddin b. Abdülaziz el-Melibârî

2-Abdülaziz b. Zeynüddin el-Melibârî

3-Ali b. Abdülaziz el-Melibârî

4- Muhammed Gazâlî el-Melibârî

En yaygın şekilde kullanılan birçok kaynakta atıf yapılan nisbesi 'Zeynüddin b. Abdülaziz el-Melibârî' ismidir.Abdulaziz el-Mahdûm aslında amcası olup babasının küçük yaşta vefat etmesiyle amcasının yanında büyümüş ve ondan eğitim almıştır.Bu bağlamda ismi hep amcasıyla beraber anılmış ve zamanla bu nisbe yaygınlaşmıştır.¹⁶Fakat kaleme aldığı eserlerinde kendisi Muhammed Gazâlî el-Melibârî nisbesini kullanmış ve isminin de bu yönde olduğu en isabetli ve doğru olanıdır.

Yaşadığı yere nisbetle Melibârî olarak tanınmaktadır.Melibârî'nin dedesi Zeynüddin b. Ali bölgede 'Büyük Mahdum', '1. Mahdum' olarak bilindiğinden kendisine de 'Küçük Mahdûm', '2. Mahdum' denilmiştir.Zeynüddin Melibârî'nin doğduğu yer hakkında farklı görüşler olsa da en isabetli görüşe göre h.938/m. 1531 yılında Kannur vilayetine bağlı Chombal köyünde doğmuştur.¹⁷İlk eğitimini bölgenin önemli bir alimi olan babası Muhammed el-Gazzâlî'den almıştır.Genç yaşta babasının vefat etmesiyle Ponnani'de bulunan Juma Mescidinde görev yapan amcası Abdulaziz el-Melibârî'nin yanında ders almıştır.İlk öğrenimini Ponnani'de tamamladıktan sonra Mekke'de yaklaşık olarak on yıl kaldı.Fıkıh ve hadis dersleri başta olmak üzere birçok alimden İslami ilimler eğitimi aldı. Zeynüddin Melibârî Mekke'deki on yıllık ilim tahsilini tamamladıktan sonra Ponnani'ye dönmüş ve burada bulunan amcasının görev yaptığı medresede otuzaltı yıl boyunca öğretmenlik görevini yürütmüştür.Fıkıh başta olmak üzere hadis,kelam, tefsir gibi birçok alanda dersler vermiştir.Bu medresede yetiştirdiği birçok öğrenci gerek devlet kurumlarında gerek diğer bölgelerdeki medreselerde görev almıştır.¹⁸Şafî bir fakih olan Melibârî, bölgede Şafî mezhebinin yayılmasında önemli bir görev

¹⁴Julten Abdelhalim, *Indian Muslims and Citizenship: Spaces for Jihad in Everyday Life* (London New York: Routledge, 2012). Sy, 239-240 ; Asaf A. A. Fyze, "Islamic Law and Theology in India: Proposals for a Fresh Approach", *Middle East Journal* 8/2 (1954), sy, 231

¹⁵ Rafik Abdilberr El-Vâfi El-Ezherî, "Şeyh Ahmed Zeynüddin El-Mahdûm El-Melibârî Ve Hademâtuhu, Es-Sikâfetü'l Hinde Mecelletün" 64/3 (2013). Sy,120-123 ; M. Kooriadathodi, *Cosmopolis of Law: Islamic Legal Ideas and Texts across the Indian Ocean and Eastern Mediterranean Worlds* (Leiden University, 2016). Sy, 195
¹⁶ Ebû Bekr Dimyâti, *İânetü't Talibîn* (Dâru'l Fikr, 1418). c,3 sy, 1 ; Abdul Muhsin b. Muhammed el-Kâsım, *El-Mesbûk Alâ Minhatüs-Sülûk Fî Şerhi Tuhfetül-Mülûk* (Riyad: Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, 1428). C,4 sy, 390 ;Abdülhay b. Fahrüddin el-Hasenî, *El-İ'lam Bimen Fî Tarihi'l-Hind Mine'l-A'lâm: Nüzhetü'lhavâtir Ve Behcetü'l-Mesâmi ' Ve'n-Nevâzir* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1999). C,4 sy, 341

¹⁷ Kumaradas, "'Tuhafat ul Mujahideen: A Pioneering Historical Discourse of Malabar'". Sy,17 ;

¹⁸ Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyye* (Kahire: Darü'l-Feth, 2012).(Kahire; Darü'l-Feth li'd-Dirasat ve'n-Neşr) sy, 84

üstlenmiş ve yazdığı eserlerle günümüzde de bölgede takip edilmeye devam etmektedir.Özellikle gelecek bölümde hakkında bilgi vereceğimiz *Fethu'l Mu'in* isimli fıkıh kitabı geçmişten günümüze bölgede Şafî mezhebinin öğrenilmesinde bir rehber konumundadır.İsmi zikrettiğimiz eser başta Hint alt kıtası olmak üzere Endonezya,Mısır gibi birçok müslüman ülkelerdeki eğitim kurumlarında ders kitabı olarak okutulmaktadır.

Zeynüddin Melibârî ilim adamı olmanın yanında aynı zamanda bir siyaset adamıdır. I. Ali Âdilşah,Sultan Ekber Şah ve Sultan Mahmud Ali Adilşah döneminde yaşayan Zeynüddin Melibârî kendileriyle iyi ilişkiler kurmuştur.Yazmış olduğu *Tuhfatü-l Mücahidîn* isimli kitabında I. Ali Adilşah'dan övgüyle bahsetmiştir.¹⁹Diğer taraftan Babürlüler devleti yöneticisi Ekber ile de iyi ilişkiler kuran Melibârî devlet yönetimi hakkında fikir ve düşüncelerini kendisiyle paylaşmıştır.²⁰ Portekizlilerin Hindistan'a yönelik yaptığı işgal ve sömürgecilik faaliyetlerine kayıtsız kalmamış, halkı bu işgal ve sömürgecilik girişimlerine karşı direnmeye,mücadele etmeye teşvik etmiştir.Bu bağlamda yazmış olduğu *Tuhfatü-l Mücahidîn* isimli kitabı vatan sevgisi ve vatan savunmasından,cihadın önemine bir çok konuda halkı yönlendirmiş ve söz konusu işgale karşı birlik ve beraberliği sağlama konusunda önemli bir eserdir.²¹

Zeynüddin Melibârî'nin vefatıyla ilgili kaynaklarda birçok tarih verilmiş olup bazı tarihçiler kesin vefat tarihinin bilinmediğini ifade etmişlerdir.Yaptığımız araştırmada birkaç tarih öne çıkmaktadır :

Hindistan'ın ünlü tarihçilerinden Ahmet Kûya Şâliyâti , Zeynüddin Melibârî'nin vefatı konusunda kesin tarih vermemekle birlikte Curcî Zeydân (ö.1914) 'ın eserinde h.987 yılında vefat ettiğine dair bilgi olduğunu söylemekte fakat bu bilginin taradığımız eserlerinde bulunmadığını tespit ettik.Bu tarihte vefat ettiği görüşünün zaten herhangi bir doğruluğu mümkün olmamaktadır.Çünkü Zeynüddin Melibârî *Tuhfetü'l Mücahidin* isimli eserinde h.991 yılına ait olaylardan bahsetmektedir.²²Ahmet Kûya Şâliyâti vefat tarihinin h. 1028 yılında olduğuna kanaat getirdiğini ifade etmekte fakat bu tarihle ilgili bir delil sunmamaktadır.²³Zeynüddin Melibârî ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklarda genelde h. 991 yılı vefat tarihi verilmekte ve bu tarih Melibârî'nin biyografik bilgisinde yer almaktadır.²⁴

2. Hocaları :

2.1. Zeynüddin el-Mahdûm el Kebîri el-Ma'berî (ö.928) : Tam adı Ebu Yahya b.Ali b. Ahmed eş-Şafî el-Eşârî el-Melibârî olup h. 873 yılında Kochi şehrinde dünyaya gelmiştir.²⁵Babasıyla ilgili herhangi bir bilgi olmamakla birlikte nisbesinde geçtiği üzere isminin Ali olduğu kaydı bulunmaktadır.Zeynüddin Mahdûm el-Kebîri ilk oğluna nisbetle 'Ebû

¹⁹ Kumaradas, “‘Tuhafat ul Mujahideen: A Pioneering Historical Discourse of Malabar’”. Sy, 461 ;

²⁰ Husain Rañattâni, *Makhdûmuñ Ponnāniyuñ* (Ponnani: Jumu'attu Palli Paripālana Committee, 2010). Sy, 122-123

²¹ Mehrdad Shokoohy, “The Town of Cochin and Its Muslim Heritage on the Malabar Coast, South India”, *Journal of the Royal Asiatic Society* 8/3 (1998), Sy, 391

²² Ahmet Kûya Şâliyâti, *Mecmû' Hamsi Resaili -el-Menhecü'l-Vâdih fî Şerhi İhkâmi Ahkâmi'n-Nikâh thk. Abdun'nasîr Ahmed eş-Şafî' el-Melibârî* (Ürdün: Dâru'n Nûr, 2013). Sy,20

²³ Şâliyâti, *Mecmû' Hamsi Resaili -el-Menhecü'l-Vâdih fî Şerhi İhkâmi Ahkâmi'n-Nikâh thk. Abdun'nasîr Ahmed eş-Şafî' el-Melibârî*. Sy, 21

²⁴ Özel, Ahmet, “Melibârî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004). Sy, 48 ; Abdülaziz Minkâdi, “el-Vesika”, *Merkezü'l Vesâiku't Tarihiyyeti* 9/17 (1990), sy,163 .

²⁵ Hasenî, *El-İ'lam Bimen Fî Tarihi'l-Hind Mine'l-A'lâm: Nüzhetü'lhavâtır Ve Behcetü'l-Mesâmi' Ve'n-Nevâzir*. C.1 sy, 341

Yahya' künyesiyle anılmaktadır.²⁶Zeynüddin Melibârî'nin dedesi olan Zeynüddin el-Mahdûm el-Kebîri eğitimini amcası Zeynüddin b. İbrahim'den almıştır.Daha sonra Mekke'ye giden el-Kebîr burada birkaç yıl kaldıktan sonra Mısır'da bulunan bugünkü adıyla Ezher Üniversitesi'ne gitmiş ve dönemin ilim adamlarıyla tanışmıştır.Burada Suyuti (ö.911) gibi birçok önemli alimle tanışmış ve onlardan istifade etme imkanı elde etmiştir.İlmi sürecini tamamladıktan sonra Malabar bölgesine geri dönmüştür.İlk olarak bir camii ve medresenin yapılması gerektiğini düşünen Zeynüddin Mahdûm etrafındaki müslümanlarla camii ve medrese yapımına ilişkin bir toplantı yapmış ve çalışmalara başlanmıştır.Malabar bölgesinin en büyük camii diyebileceğimiz Ponnani Camii'ni ve hemen yanına 'Palikkalakam' adı verilen bir medreseyi inşaa etmiştir.²⁷

H. 928 tarihinde Ponnani'de vefat eden El-Kebîr'in mezarı inşaa etmiş olduğu Ponnani Camii avlusunda bulunmaktadır.²⁸

2.2. Abdulaziz el- Ma'berî (ö.994) : H. 911 yılında Ponnani'de dünyaya gelmiştir.Çocukluğu ve eğitim süreci hakkında kaynaklarda sağlıklı bilgi bulunmamakla birlikte babası Zeynüddin el-Kebîr'den dersler aldığı kaydedilmiştir. Ponnani'de yıllarca kadılık yaptığı bilinmektedir.Burada bulunan medresede birçok öğrenci yetştirmiş ve bu öğrencilerden biri de yeğeni Zeynüddin Melibârî'dir.Fethu'l Muî n adlı eserinde hocalarında bahsederken amcası olan Abdulazîz el-Ma'beri'nin ismini de zikretmektedir.

Abdulazîz el-Ma'berî h.994 yılında vefat etmiş ve Ponnani'de babasının yanına defnedilmiştir.²⁹

2.3 Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî (ö.974) : İbn Hacer el-Heytemî aslen Mısır'ın Kahire şehrinin kuzeydoğusunda yer alan Aynişems adlı yerleşim yerine bağlı Selmünt kasabasından olup ailesinin buradan taşınıp Garbiyye bölgesinde bulunan Ebi'l Heytem isimli bir köye yerleşmesiyle burada dünyaya gelmiştir³⁰.Heytemî'nin doğum yılı hakkında kaynaklarda 899/1494³¹, 908/1502³², 909/1503³³, 911/1505³⁴ gibi birbirinden farklı tarihler yer alsa da öğrencilerinden biri olan es-Seyfî Heytemî'nin el yazısını kastederek h.909 tarihine işaret etmektedir.³⁵

²⁶ Prange, *Monsoon Islam*. Sy, 111

²⁷ Prange, *Monsoon Islam*. Sy, 111

²⁸ El Mellibari, *Neş'etül Mezhebil Eşari ve Tetavvuruhu Fil Hind*. Sy, 176

²⁹ Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiiyye*. Sy, 80

³⁰ Şeyhülislâm Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ali el- Mekkî eş-Şâfiî el-Heytemî, *el-Fetâva'l-Kübra'l-Fıkhiyye* (Mısır: Mektebetü'l İslamiyye, ts.). cilt 1 , Sy 3

³¹ İsmail Paşa Bağdâdî, *Hediyyetü'l- 'Arifîn, Esmâ'ü'l-Mü'ellifîn Ve Âsârü'l-Musannifîn* (Beyrut: Müessesetu't-Târihi'l-Arabî, 1955). Cilt 1, Sy, 146

³² Necmeddîn Muhammed b. Muhammed el-Ğazzi, *El-Kevâkibü's-Sâire Bi Menâkibi Ayâni'l-Mieti'lâşire*, (thk. Halil El-Mansûr) (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997). Cilt 3 Sy, 113

³³ Abdulkadir Aydurûsî, *En-Nûrus-sâfir* (Beyrut: Dâru'l Sadır, 2006). Sy, 391

³⁴ el-Ğazzi, *El-Kevâkibü's-Sâire Bi Menâkibi Ayâni'l-Mieti'lâşire*, (thk. Halil El-Mansûr). Cilt 3 Sy,111

³⁵ Şeyhülislâm Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ali el- Mekkî eş-Şâfiî el-Heytemî, *Eşrâful-Vesâil Ile Fehmiş-Semâil Ve Maahu Cevâhirüd-Dürer Fi Menâkibi İbn Hacer* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419). Sy,19

Tam adı Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî es-Sa'dî el-Basrî' dir.Soyu Ben'i Sâd kabilesine dayandığı için Ensârî nisbesiyle anılmakta, hacer kelimesi atalarından kalma bir lakap olması hasebiyle adında yer almaktadır.³⁶

Zeynüddin Melibârî İbn Hacer el-Heytemî ile Mekke'de kaldığı dönemde tanışmış boyunca kendisinden dersler almıştır.Melibârî Malabar'a döndüğünde bu süreçte edindiği ilmî birikim üzerinden bir eğitim sistemi kurmuş ve bulunduğu medresede bu birikimi öğrencilerine aktarmıştır.Aynı zamanda bu birikim Arap yarımadası dışında bulunan Asya kıtasında Heytemî'nin tanınmasına ayrıca Şafî mezhebinin yayılmasına imkan sağlamıştır.³⁷Şafî mezhebinin Hint alt kıtasında yayılmasında İbn Hacer'in çok büyük payı ve etkisi vardır.İbn Hacer'in Hint alt kıtasında çok saygın bir konuma sahip olması bölgede Şafî mezhebinin yayılmasına zemin hazırlamıştır.Diğer taraftan İbn Hacer'in yetiştirdiği Hindistan'lı öğrencileri de mevcuttur .³⁸

2.4. Vecihüddin Abdurrahman b. Ziyâd ez-Zübeydî (ö.975) : Künyesine dair kaynaklarda “Ebu'd Diyâ”³⁹, “Ebû Muhammed”⁴⁰ ve “Ebî Ferc”⁴¹ olmak üzere üç rivayet bulunmakla beraber genel kabul gören künyesi “Ebu'd Diyâ”dır. H. 900 yılında Yemen'in Zebîd şehrinde doğmuş ve burada yaşamıştır.Küçük yaşlarda babasında ilim tahsil etmiş ve Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir.Zebid şehrinin ilmi yönden çok gelişmiş olması,çeşitli kütüphanelerin var olması İbn Ziyâd'ın ilmi birikimine büyük fayda sağlamıştır.H.942 yılında hac ibadeti için Mekke'ye gelmiş ve burada ez-Zemzemî'nin ilm halkasından istifade etmiştir.⁴² Şafî mezhebinin ilkeleri doğrultusunda birçok öğrenci okutmuş ve ilim adamı yetiştirmekle birlikte kaleme aldığı birçok eseri vardır.H.975 yılında vefat etmiştir.⁴³

2.5. İzzettin Abdülazîz b. Ali ez-Zemzemî (ö.976) : ez-Zemzemî aslen Şirazlı olup h. 900 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir.Ailesi Âli Reis ez-Zemzemî olarak bilinmekle birlikte büyük dedesinin Mekke'de saka (su dağıtıcısı) olması hasebiyle “er-Ra'îs eş-Şeyh” lakabıyla anılmıştır. Tasavvufî yönü de bulunan ez-Zemzemî Eş'arî mezhebine mensup olmakla beraber bazı itikadi görüşleri mezhebin genel ilkeleriyle uyuşmamaktadır.Şairlik yönü de bulunan ez-Zemzemî h.976 yılında vefat etmiştir.⁴⁴

2.6. Muhammed b. Ebi'l-Hasen Muhammed el-Bekrî (ö. 994) : H.930 yılında Kahire'de doğdu.”el-Kutbü'l Bekrî”, “el-Bekriyyü'l-kebîr”, “Ebü'l-Mekârim” gibi lakaplara sahiptir.Küçük yaşlarda İbn Mâlik'e ait olan *el-Elfiyye* adlı eserini ezberlediği ve yine Şîrâzî'nin *et-Tenbih* adlı Şafî fihmına dair eseri hıfzettiği kaynaklarda geçmektedir.Mısır'ın tanınmış alimlerinden olan babasından icazet aldıktan sonra çeşitli camilerde ve medreselerde

³⁶ Cengiz Kallek, “İbn Hacer El-Heytemî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999). Cilt 19, Sy, 531-534

³⁷ Prange, *Monsoon Islam*. Sy, 236

³⁸ Hasenî, *El-İ'lam Bimen Fî Tarihi'l-Hind Mine'l-A'lâm: Nüzhetü'lhavâtır Ve Behcetü'l-Mesâmi' Ve'n-Nevâzir*. C.1 Sy,352, 353, 380, 385-389, 404, 409-411, 480, 516, 573, 665

³⁹ Aydurûsî, *En-Nûrus-sâfir*. Sy, 273

⁴⁰ Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifîn, Esmâ'ü'l-Mü'ellifîn Ve Âsârü'l-Musannifîn*.

⁴¹ Aydurûsî, *En-Nûrus-sâfir*. Sy, 273

⁴² Aydurûsî, *En-Nûrus-sâfir*. Sy, 274,278

⁴³ Muhammed es-Selî el-Yemenî, *es-Sinâü'l-Bâhiri bi Tekmîli'n Nûri es'Sâfiri thk. İbrâhîm bin Ahmed el-Mesahfî* (Yemen: Mektebetü'l İrşâd, 2004). Sy,504-505

⁴⁴ Dr.Yusuf bin Abdulaziz bin Abdullah eş Şibl, *Ed Duraru'l Behiye ael Manzumez Zemzemiyye fi Ulûmil Kuran* (Riyad: Daru'l Kunûz, 2012). Sy, 11-15

sohbetler ve dersler vermiştir.Zamanla ünü Mısır'ın dışına Afrika,Hicaz,Suriye ve Anadolu'ya kadar yayılmıştır.⁴⁵ Tasavvufi yönüyle ön plana çıkan el-Bekrî h.994 yılında vefat etmiştir.⁴⁶

3. Çağdaşları :

3.1 Abdurraûf b. Yahya b. Abdurraûf el-Zemzemî el-Vâizî (ö.984) : H. 930 yılında Mekke'de doğmuş Kur'ân'ı ezberlemiş, Irakî'nin *Elfiyye*'sini, İbn Mâlik'in *Elfiyye*'sini ve *Cem'u'l-Cevâmi*'i hıfzetmiştir.Şeyh Abdülazîz Zemzemî'den fıkıh dersleri almış ve ayrıca İbn Hacer el-Heytemî'nin en önemli öğrencilerindendir. Hocası İbn Hacer el-Heytemî'nin fetvalarını bir araya toplamış ve "*Muhtasarü'l İyâd*" isimli eserine şerh yazmıştır.⁴⁷

3.2.Abdulkadir el-Fâkihî el-Mekkî (ö.982) : H. 920 yılında Mekke'de dünyaya gelen el-Fâkihî İbn Hacer el-Heytemî'nin öğrencilerinden olup hocası hakkında "*Fedâilü İbn Hacer el-Heytemî*" isimli bir risale kaleme almıştır.Vefat tarihi h.979⁴⁸ ve h.982⁴⁹ olmak üzere kaynaklarda iki tarih belirtilmekle beraber h.982 tarihi daha isabetli görünmektedir.

3.3. Cemâlüddîn Muhammed Tâhir b. Alî el-Fettenî (ö. 986) : H. 914 yılında Gucerat bölgesindeki Feten şehrinde dünyaya geldi.Sıddîki ve Gucerâtî künyeleriyle de bilinen Fettenî küçük yaşlardan itibaren Kur'an'ı hıfzetmiş ve onbeş yıl boyunca da ilimle meşgul olmuş h.944 yılında hac için gittiği Hicaz'da el-Heytemî başta olmak üzere **Şeyh Ebü'l-Hasan el-Bekrî**, Şeyh Ali b. Irâk, **Şeyh Cârullah b. Fehd**, **Şeyh Ubeydullah es-Serhendî**, Seyyid Abdullah el-Aydarûs zamanın birçok aliminden dersler almıştır.⁵⁰ Hindistan'a döndükten sonra ders vermeye başlayan el-Fettenî aynı zamanda bölgede yaygın olan bid'at ve hurafelerle mücadele etmiştir. *Mecma'u Bihâri'l-envâr fî ğarâibi't-tenzil ve latâifi'l-ahbâr* adlı eserinde hadislerde bulunan garip lafızları ve bu alanda yapılmış tüm çalışmaları bir araya toplamıştır.⁵¹ Hadis alanında birçok çalışmaları bulunan el-Fettenî bir h.986 tarihinde çıktığı bir yolculuk esnasında öldürülmüş ve cenazesi Feten şehrine nakledilmiştir.⁵²

3.4.Ebü Bekr b. Sâlim b. Abdillâh b. Abdirrahmân es-Sekkâf el-Alevî el-Hadramî (ö. 992): H. 919 tarihinde Hadramut'un Tarim şehrinde doğmuş Hadramut bölgesinde idârî,dinî ve siyasi yönlerden büyük etkiye ve köklü bir geçmişe sahip olan Bâ Alevî ailesine mensuptur.Ailesinden kaynaklı da olmak üzere bölgede kısa sürede tanınmış ve bölge dışından gelen birçok öğrenci yetiştirmiştir.Tanınan talebeleri arasında Ahmed b. Muhammed el-Habeşî, Abdurrahman b. Muhammed el-Cufri, Muhammed b. Alevî, Abdurrahman el-Bîd eş-Şihri, Yûsuf el-Kâdî, Hasan Bâ Şuayb, Ahmed b. Sehl, Muhammed b. Sirâceddin gibi isimler vardır.Sufî ve şair yönüyle de bilinen el-Hadramî h.992 yılında vefat etmiştir.⁵³

⁴⁵ Yakup Çiçek, "Bekrî, Ebü'l-Mekârim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992). Sy, 366-367

⁴⁶ Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l Müellifîn* (Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabî, tsz). C.11 sy, 281

⁴⁷ el-Yemenî, *es-Sinâü'l Bâhiri bi Tekmilî'n Nûri es'Sâfiri thk. İbrâhîm bin Ahmed el-Mesahfî*. Sy, 738

⁴⁸ Kehhâle, *Mu'cemü'l Müellifîn*. Sy, 283

⁴⁹ İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fethu'l Mübîn bi Şerhi'l Erbaîn* (Cidde: Dâru'l Minhâc, 1424). Sy,40

⁵⁰ Hasenî, *El-İ'lam Bimen Fî Tarihi'l-Hind Mine'l-A'lâm: Nüzhetü'lhavâtır Ve Behcetü'l-Mesâmi' Ve'n-Nevâzir*. Sy, 410

⁵¹ Muhammed Tâhir el-Fettenî el-Gucerâtî, *Mecma'u Bihâri'l-Envâr* (Haydarâbad: Dâiratü'l Meârifî Usmâniyye, 1387). C. 1 Sy, 4 ;

⁵² Khaliq Ahmed Nizami, "Fettenî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995). C. 12 Sy, 486

⁵³ Mehmet Yıldız, "Ebü Bekir B. Sâlim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020). C.1 Sy,362

4. En Önemli Öğrencileri :

4.1.Osman Lebbâ el-Kâhirî (ö. ?) : el-Kâhirî hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamakla birlikte Abdulazîz el-Kalîkûtî (ö.1025)'nin hocası olduğu anlatılmaktadır.el-Kâlîkûtî hocası hakkında *Mersiyetü alâ Şeyhi Osman Lebban el-Kâyilî* isimli bir manzume eser kaleme almış ve eserinde hocasına duyduğu hayranlığından ve onun karakterinden bahsetmiştir.⁵⁴

4.2 Abdulazîz el-Kâlîkûtî el-Melibârî (ö.1025) : Zeynüddin Melibârî'nin öğrencilerinden olan el-Kâlîkûtî h.980 yılında Kâlîkût'ta dünyaya gelmiştir.İlk eğitimini babasından aldıktan sonra Zeynüddin Melibârî ve Osman Lebbâ el-Kâhirî'den fıkıh,tefsir,tasavvuf gibi ilmî kişiliğini geliştirmiştir.Malabar bölgesinde Mahdûm ailesi gibi meşhur olan Kâlîkût ailesine mensup olmakla birlikte yaşadığı bölgede kadılık görevi yapmıştır.⁵⁵el-Kâlîkûtî mu'teber sayılan bir fakih olmasının yanında edebiyatçı,tarihçi ve dilci özellikleriyle de ön plana çıkmaktadır.H.903 yılında Hindular ile Portekizliler arasında gerçekleşen çatışmaları ele alan ve yaklaşık beşyüz beyitten oluşan *Fethu'l Mubîn* isimli manzume türü bir eseri vardır ki eserde müslümanlara karşı hoşgörüsü ve yakınlığı bulunan Zamorin kralına övgüler de yer almaktadır.Eserin bir nüshası Londra'daki bir kütüphanede yer almaktadır.⁵⁶el-Kâlîkûtî h. 1025 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁷

4.3. Abdurrahman b. Osman b. el-Ma'berî el-Fennânî (ö.1029) : Abdurrahman b. Osman b. el-Ma'berî el-Fennânî, Zeynüddin Melibârî'nin amcası Abdulaziz el-Ma'berî'nin kızkardeşi Fâtıma'nın oğlu olup h.948 yılında Ponnani'de dünyaya gelmiştir.İlk eğitimini babası Osman el-Ma'berî'den almış olup babasının ölümünden sonra dayısı Abdulaziz el-Ma'berî'nin müderrislik yaptığı Ponnani Camii'nde eğitimini sürdürmüş ve kuzeni Zeynüddin Melibârî'nin yanında icazet alarak ilmî görevler üstlenmiştir. el-Fennânî h.1029 yılında vefat etmiştir.⁵⁸

4.4. Cemâleddin b. Osman b. el-Ma'berî el-Fennânî (ö.1209) : Şeyh Abdurrahman b. El-Ma'berî'nin büyük oğlu olup babasının yanında ilk eğitimini almıştır.Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte h.1209 yılında vefat ettiği belirtilmektedir.⁵⁹

4.5. Kadî Süleyman el-Kâhirî (ö. ?) : Araştırmamızda arapça ve ingilizce kaynaklarda hakkında biyografik alanda bilgi bulamadık.Fakat kendisi Zeynüddin Melibârî'nin öğrencileri arasında yer almaktadır.Süleyman el-Kâhirî'nin'de Ponnani'deki medresede eğitim aldığı anlaşılmaktadır.⁶⁰

⁵⁴ El-Ezherî, “Şeyh Ahmed Zeynüddin El-Mahdûm El-Melibârî Ve Hademâtuhu, Es-Sikâfetü'l Hinde Mecelletün”. Sy, 140

⁵⁵ Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyeye*. Sy,102

⁵⁶ Hasenî, *El-İ'lam Bimen Fî Tarihi'l-Hind Mine'l-A'lâm: Nüzhetü'lhavâtır Ve Behcetü'l-Mesâmi' Ve'n-Nevâzir*. C.1 Sy,411

⁵⁷ Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyeye*. Sy, 105

⁵⁸ El-Ezherî, “Şeyh Ahmed Zeynüddin El-Mahdûm El-Melibârî Ve Hademâtuhu, Es-Sikâfetü'l Hinde Mecelletün”. Sy, 131

⁵⁹ El-Ezherî, “Şeyh Ahmed Zeynüddin El-Mahdûm El-Melibârî Ve Hademâtuhu, Es-Sikâfetü'l Hinde Mecelletün”. Sy,139 ; Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyeye*. Sy,85

⁶⁰ El-Ezherî, “Şeyh Ahmed Zeynüddin El-Mahdûm El-Melibârî Ve Hademâtuhu, Es-Sikâfetü'l Hinde Mecelletün”. Sy, 140 ; Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyeye*. Sy, 85

5. Eserleri :

5.1. *Kurretil-Ayn bi-Mühimmatid-Din* : Zeynüddin Melibârî'nin Mekke'de almış olduğu fıkıh eğitiminin bir özeti mahiyetindedir.Eser muhtasar Şafîî fıkıh tarzında arapça kaleme alınmıştır.'Dinin Esaslarındaki Göz Aydınlığı' anlamında verdiği kitabının girişinde İmam Şafîî'nin fıkının özeti olduğunu belirtir ve kitaba insanlara faydalı olması duasıyla başlar.Kitapta namaz,zekat,oruç, hac,alış-veriş,akid gibi dini konulara değinir. Kitap uzun yıllar gerek Güney alt kıtada gerek Endonezya,Singapur, Malezya gibi ülkelerde ders kitabı olarak okutulmuştur.Risale niteliğinde bu kitap medreselerde öğrencilerin işlenen konuları daha iyi anlayabilmeleri için yine kendisi tarafından bir şerh yazılarak anlaşılması sağlanmıştır.⁶¹

5.2. *İrşâdu'l ibâd ila sebili'r raşed* : Eseri, dedesi olan Zeynüddin İbn Ali el-Ma'beri'nin 'Murşidut Tullâb' ve hocası İbn-i Hacer el-Heytemi'nin ve 'ez-Zevâcir' isimli kitaplarından faydalanarak hazırlamıştır.⁶²Kitap fıkhi hükümler içermekle birlikte akâid konularına da değinmiştir.Melibârî bu eserde ele aldığı konuları ve fıkhi hükümleri ayet ve hadislerle destekleyerek vaaz üslubuyla nasihat verme tarzında hazırlamıştır.İman konusuyla başladığı eserde ibadetler ve faziletleri,büyük günahları ve bunlardan nasıl kaçınılacağı,ahlaklı olmanın yolları hakkında geniş bir bilgi vermiş ve kitabın sonunda da tövbe etme mahiyetinde bir duayla sonlandırmıştır.Kitapta işlenen konuları desteklemek için anlatılan anekdotlarda Yemenli Şafîî alim olan Yafîî'nin⁶³(1367) 'Ravzü'r-Reyyahin fi Hikayati's-Sâlihîn' isimli kitabında faydalanmıştır.Şekil ve içerik açısından incelendiğinde kitap Gazâlî'nin⁶⁴(h.505) İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn isimli eserini andırır.

5.3. *İhkâmu ahkâmi'n nikâh* : Melibârî sade ve akıcı bir dille yazdığı kitabın başında evliliğin faziletinden,gerekliliğinden bahsetmiş ve teşvikine yönelik ayet ve hadisleri kullanmıştır.Nikahın şartlarını,adablarını, kabul veya reddiyle ilgili hükümleri geniş bir şekilde ele alıp eşler arasındaki meseleleri irdelemiş ve talak çeşitlerine değinmiştir.

5.4. *el-Ecvibetü'l-acîbe ani'l esileti'l ğarîbe* : Bu kitap Melibârî'nin yaşadığı dönemde toplumun zihnini meşgul eden fıkhi soru ve sorunlara verilen fetvaların bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.Melibârî Mekke'de kaldığı süre boyunca hocalarına sorduğu bu soruları ve cevaplarını not etmiş ve daha sonra bunları bir araya getirmiştir.Eserde tespitlerimizde göre 177 fetva mevcuttur.Kendi dönemlerinde Şafîî mezhebinde meşhur olan sayısı onu bulan fakihin fetvalarını içeren kitap araştırmamıza göre Melibârî'nin te'lif ettiği ilk fıkıh kitabıdır.İbâdât,muâmelât ve diğer fıkhi meseleler hakkında verilen fetvalar soru-cevap tarzında kaleme alınmıştır.Kitap birçok dilde tercüme edilmiş ve basılmıştır.⁶⁵Kitabın orijinal nüshası Ezheriye Kütüphanesinde mevcuttur.

⁶¹ Abdünnusayr Ahmed Eş-Şafîî El-Melibari, *El-Avaidü'd-Diniyye Fi Telhisil-Fevaidil-Medeniyye* (Kahire: Dârül-Besâir, 2010). Sy, 72 ; Kooriadhodi, *Cosmopolis of Law*. Sy, 194

⁶² Ahmed Zeynüddin b. Abdülaziz Ma'beri Melibârî, *İrşâdu'l İbâd İla Sebili'r Raşed* (Dârü'l-Minhâc, 2018). Sy, 12

⁶³ Derya Baş, "Yâfiî" (İstanbul: TDV Maddesi, 2013). Sy, 175-177

⁶⁴ Mustafa Çağrı, "Gazâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996). Sy, 489-505

⁶⁵ Muhammed Saïd Tâhîr, *Mebâsimu'l ezhâru fi meâlimi'l Melibârî* (Hollanda: Kûfe Akademi, 2022). Sy, 319 ; Şuhayb Âlim, *Târihu'l-lugati'l Arabiyyeti ve vâkuhe fi'l hindi* (Riyad: Wajaah Yayıncılık ve Dağıtım Evi, 2016). Sy,82

5.5. Menhecü'l vâdih bi şerhi ihkâmu ahkâmu'n nikâh : Melibârî daha önce kaleme almış olduğu İhkâmu ahkâmu'n nikâh isimli eserine yazdığı bir şerh çalışmasıdır.⁶⁶

5.6. El-Cevâhir fi ukûbeti ehli'l kebâir : Kitap, namazı terkenlerin cezası, zekat vermeyi terkedenlerin cezası, cana kıyanların cezası, ailede eşlerin birbirine olan sorumluluklarını yerine getirmemelerinin cezası, zina yapmanın cezası, içki içmenin cezası, tefecilik gibi haksız kazanç sağlamanın cezası gibi onbir bölümden oluşur. Bu cezaları hadislerle açıklamaya çalışır. Bütün musibetlere karşı sabırlı ve metanetli olmayı tavsiye ettiği eserin son bölümünde kıyamet gününün dehşetinden bahseder. Kitabın sonu bir dua ile biter.⁶⁷ Melibârî kitabı hocası İbn Hacer el-Heytemî'nin Ez Zevâcir Anil İktirâfil Kebâir isimli eserinden faydalanarak hazırlamıştır.

5.7. el-İsti'dâdu li'l mevt ve su'âlû'l kabr : Melibârî kitabın önsözünde müslümanların dünyanın çekiciliğine karşı dikkatli olmaları ve kıyamet gününe yönelik hazırlanmaları gerektiği bağlamında bu eseri kaleme aldığını belirtmiştir. Kitap dünya sevgisinden, ölüme hazırlanmaktan, ölüm anından, öldükten sonraki kabir azabından, kıyamet gününün nasıl olacağından bahseden, bazı salih kimselerin hayatlarından kesitler veren vaaz türü bir eserdir.⁶⁸

5.8. Muhtasarü Şerhi's Sudûr fi ahvâli'l mevtâ ve'l kubûr : Suyûtî'nin ölüm ve ölüm sonrası rivayetleri hakkındaki Şerhu's-sudûr bi-şerhi hâli'l-müteveffâ (el-mevtâ) fi'l-kubûr isimli eserin muhtasarıdır.⁶⁹

5.9. Tuhfetü'l Mücâhidîn fi ba'dı ahbâri'l Burtuğâliyyin : Eser Melibârî'nin en çok tanınan iki kitabından biridir. Bölgede yerel tarih kitaplarının ilki kabul edilir. Birinci bölümde cihadın gerekliliğinden, vatan sevgisi ve savunmasından, ikinci bölümde bölgenin İslamlaşma sürecinden, üçüncü bölümde bölgede yaşayan insanların gelenek-göreneklerinden ve son olarak dördüncü bölümde Portekizlilerin onaltıncı yüzyıldan itibaren bölge gelişini ve sömürgeleştirme sürecini ele alır.⁷⁰ Bütün bu bölümlerde temel gaye Portekizlilerin bölgeyi işgal etme girişimlerine karşı durmaktır. Melibârî bu eseri yazmakla insanların Portekizlilerin bu haksız faaliyetlerine karşı direnme, birlik olma ve mücadele etmelerini amaçlamıştır. Müslümanları cihada teşvik etmek, Portekizlilere karşı mücadeleye çağırmaktır. Portekizlilerin işgal girişiminden önce bölgede yaşayan insanların durumuna da değinen Melibârî bu işgalin sebebinin burada yaşayan insanların Allah'ın emir ve yasaklarına riayet etmemeleri olduğunu belirtir. Ayrıca bölgede hüküm süren ve bu işgale karşı sessiz kalan yöneticilere de sitemde bulunur. Âdilşâhiler döneminde yaşamış olan yazar dönemin yöneticisi I. Adilşâh için Portekizlilere karşı mücadelesinden dolayı methiyelerde bulunmuştur. Eser onbeşten fazla dile çeviri yapılmıştır.⁷¹ İlk olarak 1833 yılında M.J. Rawlandson tarafından İngilizceye, eserin son bölümü David Lopez tarafından portekizceye, eserin metni 1936 yılında Hâkim Şemsullah Kadîri tarafından tahkik edilmiş, Lizbon'da bulunan arapça metin Fransızca, Çekçe, İspanyolcaya ve bazı Hint dillerine çevrilmiştir. Son olarak Hintli bir tarihçi olan S. Muhammad Husain Nainar tarafından 1942 yılında İngilizceye çevirisi yapılmıştır.⁷² Ünlü

⁶⁶ Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyye*. Sy, 86

⁶⁷ Zeynüddin b AbdülAziz Melibârî, *El-Cevâhir Fi Ukûbeti Ehli'l Kebâir* (Beyrut: Daru'l Kütüb İlmiyye, 1983).

⁶⁸ Zeynüddin b AbdülAziz Melibârî, *el-İsti'dâdu li'l mevt ve su'âlû'l kabr, thk. Sa'id Kerim ed-Dır'âmi* (İskenderiyye: Dâru İbn Haldun, 1984).

⁶⁹ Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii, *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyye*. Sy, 84

⁷⁰ Zeynüddin b AbdülAziz Melibârî, *Tuhfetü'l Mücâhidîn fi ba'dı ahbâri'l Burtuğâliyyin, thk : Muhammed Saïd Tarihi* (Kahire: Bulak Matbaası, 1985).

⁷¹ Kumaradas, "Tuhafat ul Mujahideen: A Pioneering Historical Discourse of Malabar". Sy, 471

⁷² İngilizce çeviri S. Muhammed Husayn Nainar, *Tuhfat al-Mujahidin* (Madras: University of Madras, 1942).

tarihçi Firişte⁷³ bu eserin birincil kaynak olduğunu belirtmiş ve eserlerinde bu kitaptan faydalanmıştır.⁷⁴

5.10. Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn : Eser Melibârî'nin daha önce yazmış olduğu *Kurretil-Ayn bi-Mühimmatid-Din* adlı eserinin şerhi mahiyetinde muhtasar tarzı kaleme aldığı kitabıdır.Söz konusu eserin önsözünde *Kurretu'l Ayn* adlı eserinde geçen lafızların daha iyi anlaşılması için yazdığını belirtir.⁷⁵

Zeynüddin Melibârî Malabar bölgesinde özellikle bu eseriyle bilinir.Malabar'da bulunan müslümanların Şafî mezhebine intikalinde ve mezhebin yayılmasında önemli bir yere sahiptir. *Kurretu'l Ayn* adlı eserinin şerhi olan *Fethu'l Mu'in* anlaşılır bir dille yazılmış ve mezhebin bütün sistematığının bir tezahürü konumundadır.Malabar bölgesinin yaşam şartlarına göre ortaya çıkan bölgesel fikhî sorunlara çözüm bulmayı da ihmal etmemiştir.

Eserdeki kaynak tespiti bağlamındaki incelemelere göre Melibârî eseri yazarken Şafî mezhebinin öne çıkan tüm alimlerinin görüşlerine yer vermiş ve öte yandan bu görüşleri tahlil etmiş,karşılaştırmalar yapmış ve işlediği hüküm ile ilgili kendi görüşlerini de ortaya koymuştur.Bu eser mezhebin mu'teber eserlerinin bir nakli değil bir üslup ortaya koyan kendi içinde bir sistematığı olan ve bu sistematik içinde mezhebin tüm özelliklerini ve ekolünü özetleyen bir kitaptır.Eser Hint alt kıtasına Şafî mezhebinin taşınmasında mezhebin misyonunun yayılmasında ve yerleşmesinde çok büyük bir paya sahiptir.

Kitap yerel sorunlarla ilgili fikhî hükümlere de yer vermektedir.Örneğin Malabar'da müslümanların azınlıkta olması sebebiyle ramazan hilali⁷⁶nin haber verilmesi bağlamında haber veren kimsenin muteberliği konusunda yaşadığı bölgenin şartlarını göz önüne alarak hilali gören kimsenin müslüman olmasa bile haberi tevatür derecesinde ise bu habere itibar edilerek oruca başlanmasını caiz görmüştür.⁷⁷Günümüzde de Malabar'da ve köylerinde geleneksel olarak ağız ve diş temizliğinde kullanılan tenbol bitkisinin suyunun yutulması halinde orucun bozulacağına dair fetva vermiştir.⁷⁸ Hint alt kıtasından hac veya umre ibadetini yapmak isteyenlerin deniz yolunun emniyetli olması noktasında dikkat etmeleri geminin veya denizin güvenli olmaması durumunda bu yolculuğun yapılmasının dinen caiz olmadığı konusunda görüş bildirmiştir.⁷⁹ Hint alt kıtasında yaygın bir gelenek olan erkek ve kız çocuklarının burun ve kulaklarının delinmesi ve halka,kanca geçirilmesi adeti bölgede yaşayan müslümanların da bu adeti sürdürmeleri üzerine Melibârî eserinde bu konuya değinmiş ve böyle adetlerin çocuklara acı,eziyet vermesi açısından değerlendirerek böyle bir adet haram olduğu yönünde görüş bildirmiştir.⁸⁰

Melibârî eserinde Şafî mezhebine has bazı özgün terimler kullanarak görüşüne yer verdiği şahıslara atıfta bulunur. شيخنا ifadesiyle İbn Hacer el-Heytemi'yi kastetmiştir. شيخنا

⁷³ Ahmad Nizami Khaliq, "Firişte" (İstanbul: TDV Maddesi, 1996). 133-134

⁷⁴ Dr Kafait Ullah Hamdani - Dr Hafiz Haris Saleem, "Origin and Development of Fiqh Literature in Indian Subcontinent", *AL- ASAR Islamic Research Journal* 4/1 (30 Mart 2024). Sy, 212-214

⁷⁵ Zeynüddin b AbdülAziz Melibârî, *Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2002). Sy, 31

⁷⁶ İrfan Yücel, "Hilâl" (İstanbul: TDV Maddesi, 1998). ; Ali Toksarı, "Rü'yet-i Hilâlin Şahitlik Açısından Tahlili", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (1988), 309-318.

⁷⁷ Melibârî, *Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn*. Sy, 259

⁷⁸ Melibârî, *Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn*. Sy, 264

⁷⁹ Melibârî, *Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn*.sy, 284

⁸⁰ Melibârî, *Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn*. Sy, 592

ifadesiyle Zekeriyya el-Ensârî' yi, شيخ شيوخنا ifadesiyle Ebu'l Hasan Bekrî'yi, ismini zikretmedikleri için de بعض العلماء ifadesini kullanmıştır.

Mezhep içi ihtilafları irdelemeden genellikle ittifak edilen meseleler üzerinde durmuştur. Tespitimize göre Melibârî'nin kitabı yazma amacı mezhep içi ilmi tartışmaya yer vermekten ziyade halkın günlük yaşayışına cevap verme üzerinedir. Kitaptaki konuların sıralaması, düzeni genel olarak mezhebe ait olan muhtasar kitaplarla genellikle aynı olsa da bazı farklılıklar mevcuttur. Fıkıh kitapları genel olarak temizlik bahsiyle başlarken Melibârî kitabına namaz bölümüyle başlamış ve bu bölüm içinde temizlik konusuna yer vermiştir. Diğer kitaplarda korku, bayram namazları, yağmur duası namazı gibi namazlar “Cemaatle namaz” başlığı altında ele alınırken Fethu'l Muîn'de nafile namazlar müstakil olarak ele alınmıştır.

Melibârî bütün bölümlerdeki konuların öncelikle kavramsal tanımını ortaya koymakta sonra hükümleri sıralamakta ve hükümlerle ilgili alimlerin görüşlerine yer vermektedir.⁸¹

SONUÇ

Zeynüddin Melibârî h.9 asırda Hint alt kıtasında yaşamış önemli bir şahsiyettir. Yaşadığı bölgede kurmuş olduğu eğitim sistemiyle, kaleme almış olduğu eserleriyle bölgedeki İslamlaşma sürecini hızlandırmıştır.

Zeynüddin Melibârî bir fakihtir. Mekke'de almış olduğu on yıllık eğitim sürecinden sonra hocalarında icâzet alarak ilmî birikimiyle Malabar'a bir fakih olarak dönen Melibârî dedesi ve amcasının miras olarak bıraktığı eğitim kurumunu daha da geliştirmiştir. Medreselerde kendisinden eğitim alan öğrencileri genelde Malabar'ın farklı yerlerine kadı olarak atanmışlar ya da eğitim kurumlarında müderrislik görevinde bulunmuşlardır. Malabar'da halkın fikhî sorunlarına ve sorularına Mekke'de özellikle Heytemî'den almış olduğu ilmin etkisiyle, Şafî mezhebinin fetva metoduna uygun çözümler sunmuş, cevaplar vermiştir. Fetvalarında ve ortaya koymuş olduğu fikhî tercihlerde her daim bölge halkının sosyal, siyasal, coğrafi şartlarını göz önünde bulundurmıştır. Ele aldığı eserler müntesibi olduğu Şafî mezhebinin fetva metodunun özeti mahiyetinde akıcı, açık ve sade bir dille kaleme alınmıştır. Bu sebeple eserleri-özellikle *Fethu'l Muîn*- günümüzde dahi Hindistan başta olmak üzere birçok komşu ülkelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır. Zeynüddin Melibârî bu bakımdan Güney Hint Alt Kıtasında Şafî mezhebinin yayılmasında ve yerleşmesinde en önemli yer sahip bir fakihtir.

Zeynüddin Melibârî bir siyaset adamıdır. Bölgede yaşanan siyasi-sosyal olaylara ve değişimlere sessiz kalmamış her daim bu süreçlerin içinde yer almıştır. Bölgede bulunan idarecilerle daima iletişim halinde olmuş, yaşanan olaylarla ilgili fikir beyanında bulunmuş ve yeri geldiğinde idarecileri tenkit etmekten geri durmamıştır. Bu bağlamda özellikle Portekizlilerin Malabar diğer bölgelerde yaptıkları sömürgecilik ve işgal faaliyetlerinin tarihsel sürecini kaydeden *Tuhfetü'l Mücahidîn* isimli eseri, Zeynüddin Melibârî'nin sadece bir ilim adamı değil aynı zamanda bölgedeki siyasi olaylara karşı etkili faktörlerden biri olduğunu gösterir. 1498-1583 arasındaki Portekizlilerin emperyalist faaliyetlerine karşı mücadele ederek, halkın bu emperyalist girişimlere karşı duyarlı olmasını sağlamıştır.

⁸¹ Melibârî, *Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn*. Sy, 594

KAYNAKÇA

- Abdelhalim, Julten. *Indian Muslims and Citizenship: Spaces for Jihad in Everyday Life*. London New York: Routledge, 2012. <https://doi.org/10.4324/9781315717029>
- Abdünnasir Ahmed El-Melibari Eş-Şafii. *Teracimu Ulemaiş-Şafiiyye fid-Diyaril-Hindiyye*. Kahire: Darü'l-Feth, 2012.
- Âlim, Şuhayb. *Târihu'l-lugati'l Arabiyyeti ve vâkuuhe fi'l hindi*. Riyad: Wajaah Yayıncılık ve Dağıtım Evi, 2016.
- Aydın, Ahmet. *İslam Medeniyetinin Büyük Havzası Hint Yavana*. İstanbul: Ketebe Yay., 1. Basım, 2021.
- Aydurûsî, Abdulkadir. *En-Nûrus-sâfir*. Beyrut: Dâru'l Sadır, 2006.
- Bağdâdî, İsmail Paşa. *Hediyyetü'l-Ârifîn, Esmâ'ü'l-Mü'ellifîn Ve Âsârü'l-Musannifîn*. Beyrut: Müessesetu't-Târîhi'l-Arabî, 1955.
- Baş, Derya. "Yâfiî". C. 43. İstanbul: TDV Maddesi, 2013.
- Birişik, Abdülhamit. "Hint alt-kitasında İslâm araştırmalarının dünü bugünü: Kurumlar, ilmi faaliyetler, şahıslar, eserler". *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 17 (01 Aralık 2004), 1-62.
- Chowdury, Saeyd Rashed Hasan. "Hint Alt Kitasında Sûfi- Selefî Mücadelesi Bağlamında İslâm'da İç Barışın Korunması". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2023.
- Çağrı, Mustafa. "Gazâli". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/489-505. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Çiçek, Yakup. "Bekrî, Ebü'l-Mekârim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Dimyâti, Ebû Bekr. *İânetü't Talibîn*. Dâru'l Fikr, 1. Basım, 1418.
- El Mellibari, Abdun Nasir Ahmed Eş Şafii. *Neş'etül Mezhebil Eşari ve Tetavvuruhu Fil Hind*. Kuveyt: Dâru'l Diya, 2017.
- El-Ezherî, Rafik Abdilberr El-Vâfi. "Şeyh Ahmed Zeynüddin El-Mahdûm El-Mellibâri Ve Hademâtuhu, Es-Sikâfetü'l Hinde Mecelletün" 64/3 (2013).
- El-Melibari, Abdünnusayr Ahmed Eş-Şafii. *El-Avaidüd-Diniyye Fi Telhisil-Fevaidil-Medeniyye*. Kahire: Dârül-Besâir, Tab'a 1., 2010.
- Fyzee, Asaf A. A. "Islamic Law and Theology in India: Proposals for a Fresh Approach". *Middle East Journal* 8/2 (1954), 163-183.
- Gucerâtî, Muhammed Tâhir el-Fettenî el-. *Mecma'ü Bihâri'l-Envâr*. Haydarâbad: Dâiratü'l Meârifî Usmâniyye, 1387.
- Ğazzi, Necmeddîn Muhammed b. Muhammed el-. *El-Kevâkibü's-Sâire Bi Menâkibi Ayâni'l-Mieti'lâşire, (thk. Halil El-Mansûr)*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Hamdani, Dr Kafait Ullah - Saleem, Dr Hafiz Haris. "Origin and Development of Fiqh Literature in Indian Subcontinent". *AL- ASAR Islamic Research Journal* 4/1 (30 Mart 2024). <https://alasar.com.pk/ojs3308/index.php/alasar/article/view/259>
- Hasenî, Abdülhay b. Fahrüddin el-. *El-İ'lam Bimen Fî Tarihi'l-Hind Mine'l-A'lâm: Nüzhetü'lhavâtir Ve Behcetü'l-Mesâmi' Ve'n-Nevâzir*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1999.
- Heytemî, İbn Hacer el-. *el-Fethu'l Mübîn bi Şerhi'l Erbaîn*. Cidde: Dâru'l Minhâc, 1424.
- Heytemî, Şeyhülislâm Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ali el- Mekki eş-Şâfiî el-. *el-Fetâva'l-Kübra'l-Fıkhiyye*. Mısır: Mektebetü'l İslamiyye, ts.
- Heytemî, Şeyhülislâm Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ali el- Mekki eş-Şâfiî el-. *Eşrâful-Vesâil Ile Fehmiş-Semâil Ve Maahu Cevâhirüd-Dürer Fi Menâkibi İbn Hacer*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419.
- İbn Kesir. *El-Bidâye ve'n-nihaye Büyük İslam Tarihi, çev. Mehmet Keskin*. İstanbul: Çağrı Yay., 1. Basım, 1994.

- Kallek, Cengiz. “İbn Hacer El-Heytemî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 19/531-534. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Kâsım, Abdul Muhsin b. Muhammed el-. *El-Mesbûk Alâ Minhatüs-Sülûk Fî Şerhi Tuhfetül-Mülûk*. Riyad: Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, 1428.
- Kehhâle, Ömer Rızâ. *Mu'cemü'l Müellifîn*. Beyrut: Dâru İhyâi't Tûrâsi'l Arabî, tsz.
- Khalîq, Ahmad Nizami. “Firişte”. C. 13. İstanbul: TDV Maddesi, 1996.
- Kooriadathodi, M. *Cosmopolis of Law: Islamic Legal Ideas and Texts across the Indian Ocean and Eastern Mediterranean Worlds*. Leiden University, 2016.
<https://hdl.handle.net/1887/44973>
- Kumaradas, Suresh. “Tuhafat ul Mujahideen: A Pioneering Historical Discourse of Malabar” 11/1 (Mart 2024).
- Logan, William vd. (ed.). *William Logan's Malabar Manual: New Edition with Commentaries*. 2 Cilt. Thiruvananthapuram: Kerala Gazetteers Dept, 2000.
- Melibârî, Ahmed Zeynüddin b. Abdülaziz Ma'beri. *İrşâdu'l İbâd İla Sebili'r Raşed*. Dârü'l-Minhâc, 2018.
- Melibârî, Zeynüddin b AbdülAziz. *El-Cevâhir Fi Ukûbeti Ehli'l Kebâir*. Beyrut: Daru'l Kütüb İlmiyye, 1983.
- Melibârî, Zeynüddin b AbdülAziz. *el-İsti'dâdu li'l mevt ve su'âlü'l kabr, thk. Sa'id Kerim ed-Dir'âmi*. İskenderiye: Dâru İbn Haldun, 1984.
- Melibârî, Zeynüddin b AbdülAziz. *Fethu'l Mu'in bi Şerhi Kurrati'l Ayn*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2002.
- Melibârî, Zeynüddin b AbdülAziz. *Tuhfetü'l Mücâhidîn fi ba'dı ahbâri'l Burtuğâliyyin, thk : Muhammed Sa'id Tarihi*. Kahire: Bulak Matbaası, 1985.
- Merçil, Erdoğan. *Gazneliler devleti tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Minkâdî, Abdülaziz. “el-Vesîka”. *Merkezü'l Vesâiku't Tarîhiyyeti* 9/17 (1990), 160-171.
- Nainar, İngiliizce çeviri S. Muhammed Husayn. *Tuhfat al-Mujahidin*. Madras: University of Madras, 1942.
- Nizami, Khalîq Ahmed. “Fettenî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/486. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Özel, Ahmet. “Melibârî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/48-49. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Prange, Sebastian R. *Monsoon Islam: Trade and Faith on the Medieval Malabar Coast*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
<https://doi.org/10.1017/9781108334860>
- Raṅtattāni, Husain. *Makhdūmum Ponnāniyūm*. Ponnani: Jumu'attu Paḷḷi Paripālana Committee, 2010.
- Shokoohy, Mehrdad. “The Town of Cochin and Its Muslim Heritage on the Malabar Coast, South India”. *Journal of the Royal Asiatic Society* 8/3 (1998), 351-394.
- Şâliyâtî, Ahmet Kûya. *Mecmû' Hamsi Resaili -el-Menhecü'l-Vâdih fi Şerhi İhkâmi Ahkâmi'n-Nikâh thk. Abdun'nasir Ahmed eş-Şafî' el-Melibârî*. Ürdün: Dâru'n Nûr, 2013.
- Şeyh Muhammed, İkrâm. *Âb-i Kevser*. Lahor, 14. bs., 1990.
- Şibl, Dr.Yusuf bin Abdulaziz bin Abdullah eş. *Ed Duraru'l Behiye alel Manzumez Zemzemiyye fi Ulûmil Kuran*. Riyad: Daru'l Kunûz, 2012.
- Tâhîr, Muhammed Sa'id. *Mebâsimu'l ezhâru fi meâlimi'l Melibârî*. Hollanda: Kûfe Akademi, 2022.
- Toksarı, Ali. “Rü'yet-i Hilâlin Şahitlik Açısından Tahlili”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (1988), 309-318.
- Welch, Anthony - Crane, Howard. “The Tughluqs: Master Builders of the Delhi Sultanate”. *Muqarnas* 1 (1983), 123-166. <https://doi.org/10.2307/1523075>

Yemenî, Muhammed es-Selî el-. *es-Sinâü'l Bâhiri bi Tekmîli'n Nûri es'Sâfiri thk. İbrâhîm bin Ahmed el-Mesahfî*. Yemen: Mektebetü'l İrşâd, 2004.

Yıldız, Mehmet. "Ebû Bekir B. Sâlim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* ((gözden geçirilmiş 2. baskı)). Ek.1/362. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Yücel, İrfan. "Hilâl". 18/1-11. İstanbul: TDV Maddesi, 1998.